บทที่ 4

ลักษณะการเปิดรับสารสนเทศ

จากที่ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลมาแล้ว ในบทนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับสารสนเทศของผู้ป่วยจากสื่อต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสารสนเทศเรื่องทั่วไป สารสนเทศเรื่องสุขภาพอนามัยและสารสนเทศเรื่องกามโรค ตลอดจนลักษณะของสื่อที่ผู้ป่วยเลือกเพื่อแสวงหาสารสนเทศเรื่องกามโรค

พฤติกรรมการเปิดรับสารสนเทศจากสื่อต่าง ๆ

ในการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสารสนเทศของผู้ป่วยนั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่จะเป็นองค์ประกอบในการที่ผู้ป่วยจะสามารถรับสารสนเทศจากสื่อต่าง ๆ ได้ ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ โอกาส และความพอใจในการรับ ซึ่งในกรณีผู้ป่วยอาจจะมีโอกาสที่จะรับสื่อแต่ไม่พอใจที่จะรับสื่อนั้น สารสนเทศก็ไม่อาจจะมาสู่ตัวผู้ป่วยได้ ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ศึกษาโอกาสและความพอใจของผู้ป่วยในการรับข่าวสารทั่ว ๆ ไปก่อน

จากข้อมูลที่ได้รับผู้วิจัยได้ศึกษาดูว่าผู้ป่วยมีโอกาสในการรับข่าวสารจากสื่อชนิดใดบ่อยครั้งอย่างไร พบว่าในเรื่องข่าวสารทั่ว ๆ ไป ผู้ป่วยมีโอกาสได้รับทราบจากการพูดคุยกันกับคนรู้จักต่าง ๆ เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ผู้ร่วมงาน "บ่อยครั้ง" มากกว่าสื่อชนิดอื่น สื่อที่ผู้ป่วยมีโอกาสได้รับข่าวสารบ่อยครั้ง เป็นลำดับรองลงไป คือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ตามลำดับ นิตยสารเป็นสื่อที่ผู้ป่วยมีโอกาสได้รับข่าวสาร เป็นลำดับสุดท้าย

ดินเยค (อ้างถึงใน ศิริชัย, จำนง 2525 : 32 - 34) ได้กล่าวถึงการสื่อสารในลักษณะของกระบวนการที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนสารสนเทศเพื่อที่จะให้บรรลุถึงความเข้าใจร่วมกันโดยได้เสนอแบบทดลองของภาวะสู่เข้า (Convergence) และภาวะขยายออก (Divergence) ซึ่งแสดงถึงลักษณะของการสื่อสารที่นำไปสู่ความเข้าใจร่วมกันหรือแตกต่างกัน และเมื่อผู้วิจัยได้พิจารณาถึงข้อมูลที่ได้รับมาจากผู้ป่วยแล้ว เห็นว่ามีความเป็นไปได้ เพราะโอกาสในการที่จะแลกเปลี่ยนสารสนเทศโดยการพูดคุยกันนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายทำให้การเข้าใจร่วมกันหรือแตกต่างกันได้รวดเร็ว มากกว่าการแลกเปลี่ยนสารสนเทศโดยผ่านสื่อชนิดอื่น ซึ่งมีข้อจำกัดมากกว่า เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ต้องไปหาซื้อจากร้านค้า วิทยุหรือโทรทัศน์ก็ต้องขึ้นอยู่กับสถานีหรือคณะผู้จัดรายการว่าจะเสนอข่าวสารอย่างไร หรือสำหรับเอกสารสิ่งพิมพ์ก็ขึ้นอยู่กับ

เจ้าของสิ่งพิมพ์นั้น ๆ ว่าจะมุ่งส่งข่าวสารใดเมื่อใด แต่สำหรับการพูดคุยแล้วคู่ร่วมการสื่อสารอันหมายถึงตัวผู้ป่วยและผู้ที่พูดคุยกันต่างร่วมกันกำหนดหัวข้อข่าวสารในการพูดคุย และสามารถแพร่กระจายข่าวสารนั้นต่อไปได้โดยรวดเร็วกว่าสื่อชนิดอื่น

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งได้แสดงไว้ในตารางที่ 10 พบว่าผู้ป่วยที่ถูกศึกษามีการรับข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ ในแต่ละระดับความบ่อยครั้งแตกต่างกัน คือ ผู้ป่วยระบุว่าได้รับข่าวสารในระดับ "บ่อยครั้ง" จากการพูดคุยมากที่สุด ร้อยละ 85.9% ลำดับรองลงมาคือหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และเอกสารสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ สื่อที่เป็นนิตยสารถูกระบุว่าการได้รับข่าวสารจากสื่อนี้ในระดับ "บ่อยครั้ง" น้อยที่สุด คือ 9.8% เท่านั้น เหตุหนึ่งที่ข้อมูลปรากฏเช่นนี้อาจจะด้วยเป็นเพราะผู้ถูกศึกษาเป็นเพศชาย ความสนใจในนิตยสารจึงมีน้อย แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ปรากฏเด่นชัดก็คือโอกาสของการรับข่าวสารโดยผ่านการพูดคุยเป็นสิ่งที่พบมากที่สุด และอยู่ในระดับความบ่อยครั้งที่ค่อนข้างสูง

ตารางที่ 10 การรับข่าวสารผ่านสื่อชนิดต่าง ๆ จำแนกตามความบ่อยครั้ง

ระดับความบ่อยครั้งที่ได้รับข่าวสาร	น.ส.พ. ร้อยละ	นิตยสาร ร้อยละ	วิทยุ ร้อยละ	โทรทัศน์ ร้อยละ	เอกสาร/สิ่งพิมพ์ ร้อยละ	การพูดคุย ร้อยละ
บ่อยครั้ง	47.8	9.8	38.0	20.7	15.2	85.9
บางครั้ง	32.6	34.8	46.7	63.0	34.8	14.1
นาน ๆ ครั้ง	18.5	46.7	15.2	16.3	47.8	-
ไม่เคยได้รับ	1.1	8.7	-	-	2.2	-
รวม (n = 92)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

การที่คนมีโอกาสรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ นั้น มีปัจจัยประกอบหลายอย่าง เช่น การได้รับข่าวสารอย่างบังเอิญอันเป็นไปตามสภาพแวดล้อมประจำวัน หรือสภาพหน้าที่การงานทำให้เกิดความจำเป็นหาข่าวสาร การงานที่พบผู้คนมากก็เป็นส่วนเอื้ออำนวยให้ได้รับข่าวสาร การรับสารเช่นนี้อาจเป็นไปโดยไม่ตั้งใจหรือเป็นไปด้วยความจำเป็น แต่หากคนผู้นั้นมีความพอใจในสื่อที่นำสารสนเทศ

มาสู่ด้วย ก็จะช่วยให้การรับสารเป็นไปได้ดีขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาต่อถึงความพอใจของผู้ป่วยในการเปิดรับสื่อประเภทต่าง ๆ และพบว่าผู้ป่วยมีความพอใจที่จะแสวงหาข่าวสารจากการพูดคุยอยู่ในระดับที่ระบุว่า "พอใจมาก" ถึง 35% ตามตารางที่ 11 เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลในตารางที่ 10 โอกาสที่ได้รับข่าวสารในระดับ "บ่อยครั้ง" 85.9% ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโอกาสและความพอใจนั้นไม่สอดคล้องกันเสมอไป บางครั้งแม้ไม่อยากได้ข่าวสารในเรื่องบางอย่างแต่ก็อาจจะมีโอกาสได้รับข่าวสารนั้น ๆ ได้ สำหรับการได้รับข่าวสารโดยการพูดคุยนั้นทั้งโอกาสและความพอใจของผู้ที่ถูกศึกษาอยู่ในลำดับสูงสุดทั้งสองอย่าง สื่อที่ผู้ป่วยพอใจในลำดับรอง ๆ ลงไปก็คือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เอกสาร/สิ่งพิมพ์ และนิตยสาร เป็นลำดับสุดท้าย คือ ผู้ป่วยระบุว่า "พอใจมาก" ที่จะรับข่าวสารผ่านหนังสือพิมพ์ 46.7% วิทยุ 41.3% ซึ่งอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับโอกาสที่จะได้รับข่าวสาร ส่วนโทรทัศน์นั้นผู้ป่วยระบุว่า พอใจมาก 33.7% แต่โอกาสที่ได้รับเพียง 20.7% ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากรายการโทรทัศน์มีเวลาเป็นเครื่องกำหนดมากกว่าหนังสือพิมพ์และวิทยุ

ตารางที่ 11 การรับข่าวสารจากสื่อประเภทต่าง ๆ จำแนกตามระดับความพอใจ

ความพอใจที่จะเปิดรับข่าวสาร	น.ส.พ. ร้อยละ	นิตยสาร ร้อยละ	วิทยุ ร้อยละ	โทรทัศน์ ร้อยละ	เอกสาร/สิ่งพิมพ์ ร้อยละ	การพูดคุย ร้อยละ
พอใจมาก	46.7	9.8	41.3	33.7	19.6	75.0
พอใจปานกลาง	45.7	28.3	42.4	39.1	30.4	23.9
พอใจน้อย	5.4	44.6	15.2	27.2	42.4	1.1
ไม่พอใจ	2.2	17.4	1.1	-	7.6	-
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(n = 92)

ผู้วิจัยได้ศึกษาต่อโดยเจาะจงลงไปเกี่ยวกับข่าวสารทางสุขภาพอนามัย ซึ่งได้แก่การบอกกล่าวถึงโรคระบาด, การฉีดวัคซีน, การทำหมัน และการจัดสัปดาห์เรื่องโรคติดต่อต่าง ๆ พบว่าผู้ป่วยได้รับทราบเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้โดยผ่านการพูดคุยกันมากกว่าผ่านสื่ออื่น ๆ ดังได้แสดงไว้ใน

ตารางที่ 12 ผู้ถูกศึกษาทุกรายเคยได้รับฟังเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย และได้รับอย่าง "มาก" และ "ปานกลาง" 38% และ 58.7% ตามลำดับ ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุดในบรรดาสื่อทุกชนิดในขณะที่สื่ออื่น ๆ ถูกผู้ป่วยบางรายระบุว่าไม่เคยได้รับข่าวสารเรื่องสุขภาพอนามัยเลย สื่อที่ผู้ป่วยระบุว่าได้รับข่าวสารทางสุขภาพอนามัยเป็นลำดับรองมาจากการพูดคุย คือ เอกสาร/สิ่งพิมพ์ได้รับในระดับ "มาก" 8.7% และระดับ "ปานกลาง" 44.6% วิทยุเป็นลำดับถัดไป เพื่อพิจารณาจากข้อมูลส่วนนี้แล้วจะเห็นว่าการที่คนตะได้รับข่าวสารนั้นนอกจากโอกาสและความพอใจแล้ว สารสนเทศแต่ละอย่างก็ยังทำให้การรับสารแตกต่างออกไปเนื่องจากลักษณะการส่งสารสนเทศนั้น ๆ ด้วย แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาทั้งโอกาส ความพอใจ และลักษณะเฉพาะของสารสนเทศบางอย่างก็ยังพบว่าการพูดคุย หรือการใช้สื่อบุคคลยังเป็นสื่อที่สารสนเทศถูกส่งผ่านไปได้มากกว่าสื่ออื่น ๆ

ตารางที่ 12 การได้รับข่าวสารเรื่องสุขภาพอนามัยจากสื่อต่าง ๆ ของผู้ป่วยจำแนกตามความมากน้อย

การได้รับข่าวสารเรื่องสุขภาพอนามัย	น.ส.พ. ร้อยละ	นิตยสาร ร้อยละ	วิทยุ ร้อยละ	โทรทัศน์ ร้อยละ	เอกสาร/สิ่งพิมพ์ ร้อยละ	การพูดคุย ร้อยละ
มาก	-	-	4.4	-	8.7	38.0
ปานกลาง	47.8	15.2	32.6	25.0	44.6	58.7
น้อย	34.8	42.2	60.9	53.3	43.5	3.3
ไม่เคยได้รับ	17.4	32.6	1.1	21.7	3.3	-
รวม (n = 92)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

การเปิดรับสารสนเทศเรื่องกามโรค

สารสนเทศในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกามโรคในสังคมไทยมักจะมองไปในลักษณะของเรื่อง "ต้องห้าม" คือเป็นเรื่องที่ไม่พูดถึงกันอย่างเปิดเผยนัก สารสนเทศเช่นนี้ย่อมมีพฤติกรรมการกระจายแตกต่างไปจากสารสนเทศเรื่องสุขภาพอนามัยธรรมดา ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาถึงการได้รับสารสนเทศในเรื่องกามโรค กามโรคจากกลุ่มผู้ป่วยนี้พบว่ามีผู้ป่วยจำนวนไม่น้อยที่ไม่เคยได้รับข่าวสาร

เรื่องกามโรคจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ซึ่งสื่อทั้งสามประเภทนี้นับว่าเป็นสื่อมวลชนที่ค่อนข้างกว้างไกล ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งนำเสนอในตารางที่ 13 พบว่าจำนวนผู้ที่ไม่เคยได้พบเห็นข่าวสารเกี่ยวกับกามโรคจาก น.ส.พ. มีอยู่ถึง 30.4% วิทยุ 26.1% และโทรทัศน์ 52.2% ซึ่งแสดงว่าแม้ในปัจจุบันจะได้มีการเผยแพร่ข่าวสารในเรื่องกามโรคออกสู่ชุมชนโดยผ่านสื่อมวลชนมากขึ้นแล้วก็ตามยังไม่เป็นการเพียงพอสำหรับให้ประชาชนสนใจหรือรับทราบได้

จากข้อมูลในตารางที่ 13 นี้ เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ผ่าน ๆ มา จะเห็นได้ว่าแม้ผู้ป่วยจะมีโอกาสในการรับข่าวสาร มีความพอใจในการเปิดรับสื่อแต่ลักษณะของสารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญในการจำกัดการกระจายของข่าวสาร โดยเฉพาะเมื่อสารสนเทศนั้นเป็นเรื่องกามโรคซึ่งค่อนข้างปกปิดในสังคมไทย โอกาสของการรับสารจากสื่อต่าง ๆ ก็แปรเปลี่ยนไป การรับสารเกิดขึ้นโดยผ่านสื่อบุคคลเป็นส่วนสำคัญ โดยการพูดคุยกัน ประกอบกับผู้ที่ถูกศึกษาเป็นผู้ป่วยที่เคยมารับการรักษาที่ศูนย์ ฯ แล้วทั้งสิ้น ซึ่งได้รับแจกเอกสารและได้ชมภาพโปสเตอร์ต่าง ๆ เกี่ยวกับกามโรค การศึกษาครั้งนี้จึงได้พบว่ามีผู้ที่ได้ข่าวสารจากเอกสารสิ่งพิมพ์เป็นลำดับรองลงมาจากผู้ที่ระบุว่าได้รับโดยการพูดคุย และไม่มีผู้ถูกศึกษารายใดที่ระบุว่าไม่เคยได้รับสารสนเทศจากการพูดคุยเพราะทุกคนที่มาเคยได้รับสุขศึกษาจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์ ฯ แล้วทั้งสิ้น ในส่วนนี้จึงควรมีการศึกษาต่อไปในวงกว้างมากขึ้นกว่าครั้งนี้ ซึ่งอาจจะทำการศึกษาในกลุ่มผู้ที่มิใช่ผู้ป่วยที่มารับการตรวจรักษาจากสถานที่ราชการแล้วนำมาเปรียบเทียบกัน

ตารางที่ 13 การได้รับสารสนเทศเรื่องกามโรคจากสื่อต่าง ๆ ของผู้ป่วย จำแนกตามความมากน้อย

การได้รับสารสนเทศเรื่องกามโรค	น.ส.พ. ร้อยละ	นิตยสาร ร้อยละ	วิทยุ ร้อยละ	โทรทัศน์ ร้อยละ	เอกสาร/สิ่งพิมพ์ ร้อยละ	การพูดคุย ร้อยละ
มาก	-	-	-	-	12.1	37.0
ปานกลาง	4.3	3.3	14.1	6.5	44.6	59.8
น้อย	65.2	48.9	59.8	41.3	41.3	3.3
ไม่เคยได้รับ	30.4	47.8	26.1	52.2	2.2	-
รวม (n = 92)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ผู้วิจัยได้ศึกษาต่อถึงความพอใจและความคิดเห็นของผู้ป่วยเกี่ยวกับความเหมาะสมในการกระจายสารสนเทศเรื่องกามโรคออกสู่ชุมชนว่าควรเป็นการส่งผ่านสื่อชนิดใด โดยให้ผู้ป่วยระสื่อชนิดที่ตนเห็นว่าเหมาะสมและพอใจที่จะเข้าหาสื่อนั้น ๆ พบว่าผู้ป่วยส่วนมากยังคงเลือกสื่อบุคคลเป็นสื่อที่ตนเห็นว่าเหมาะที่จะกระจายสารสนเทศและเป็นสื่อที่ตนพอใจ โดยกล่าวถึงความสะดวกในการรับสารสนเทศ โดยไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาหรือสถานที่ ผู้ป่วยได้เสริมว่าตนสามารถที่จะพูดคุยกับบุคคลที่รู้จักได้ในทุก ๆ แห่งที่พบกัน เช่น ตามป้ายรถเมล์ ร้านค้า จะมีข้อจำกัดในการที่จะรับหรือกระจายสารสนเทศเรื่องกามโรคก็มีอยู่เพียงแต่ว่าสภาพความคุ้นเคยของตนกับผู้ที่พบกันนั้นมีเพียงไร และยังเน้นในเรื่องการซักถามปัญหาได้ ตามที่ต้องการซึ่งถ้าเป็นสื่อชนิดอื่นไม่สามารถจะกระทำได้ทันทีซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลส่วนนี้ไว้ในตารางที่ 14

มีผู้ป่วยบางรายที่มีความเห็นว่าการพูดคุยซักถามนั้น เป็นเรื่องที่อาจมีการแพร่กระจายสารสนเทศที่ไม่ถูกต้องนัก สารสนเทศที่ได้จากเอกสารสิ่งพิมพ์น่าจะมีความถูกต้องแน่นอนกว่า และจะเหมาะสมสำหรับผู้ที่ยังคิดค่านิยมแบบเก่า คือ ผู้ที่ยังมีความกระดากอายที่จะพูดคุยกันถึงสารสนเทศในเรื่องกามโรคก็มีโอกาสที่จะแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องได้ ผู้ป่วยในกลุ่มนี้มีอยู่ 19.6%

ผู้ป่วยอีกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่าการพูดคุยหรือการแสวงหาสารสนเทศจากเอกสารสิ่งพิมพ์เป็นสิ่งที่ค่อนข้างจะต้องมีความตั้งใจที่จะแสวงหาสารสนเทศนั้นอย่างจริงจัง โดยมีปัจจัยสภาพของบุคคลประกอบ ในกรณีเช่นนี้ผู้ที่เกิดความจำเป็นขึ้นแล้วจึงจะแสวงหา หากไม่จำเป็นก็อาจไม่สนใจ แต่หากมีการกระจายสารสนเทศผ่านสื่อมวลชนที่แพร่หลายก็จะช่วยให้คนทั่ว ๆ ไปได้รับสารสนเทศนั้นด้วย กลุ่มนี้เห็นว่าควรมีการกระจายสารสนเทศเกี่ยวกับกามโรคผ่านหนังสือพิมพ์ให้มากขึ้น ผู้ป่วยกลุ่มที่มีความเห็นดังนี้มี 16.3%

ข้อมูลที่น่าสังเกตประการหนึ่งก็คือผู้ป่วยกลุ่มหนึ่งเลือกที่จะแสวงหาสารสนเทศเรื่องกามโรคจากนิตยสารโดยมีเหตุผลว่าตนสามารถได้ความเพลิดเพลินประการอื่น ๆ นอกเหนือไปจากการได้ความรู้ด้วย และพบว่าผู้ป่วยเลือกที่จะแสวงหาจากสื่อวิทยุมีน้อย และไม่ระบุสื่อโทรทัศน์เลย เหตุผลในส่วนนี้พิจารณาจากผู้ที่เลือกสื่อชนิดอื่นพอสรุปได้ว่า วิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีข้อจำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่จึงไม่สะดวกสำหรับผู้ที่ต้องการสารสนเทศ

ตารางที่ 14 จำนวนผู้ป่วยจำแนกตามชนิดของสื่อที่เลือกเพื่อการแสวงหาสารสนเทศเรื่องกามโรค

ชนิดของสื่อ	ร้อยละ
น.ส.พ.	16.3
นิตยสาร	8.7
วิทยุ	5.4
โทรทัศน์	-
เอกสาร/สิ่งพิมพ์	19.6
การพูดคุย	50.0
รวม	100.0
	(n = 92)

การศึกษาในส่วนนี้จึงสรุปได้ว่าในการเผยแพร่ความรู้เรื่องกามโรคควรมุ่งที่จะให้บุคคลากรทางการแพทย์ที่อยู่ตามชุมชนย่อยลงไปมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องกามโรคให้มากขึ้น เพื่อที่จะทำให้เกิดการแพร่ความรู้ที่ถูกต้องสู่ประชาชนในลักษณะของสื่อบุคคลมากขึ้น และควรที่จะเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ให้กว้างขวางกว่าเดิมและให้มีความถี่มากขึ้นพอที่ประชาชนจะสามารถรับรู้สารสนเทศที่ถูกต้องได้ล่วงหน้าก่อนที่จะเกิดความจำเป็นในความเจ็บป่วยขึ้นเสียก่อน เพราะหากเกิดความจำเป็นขึ้นแล้วจะเกิดการบีบให้มีการแสวงหาสารสนเทศโดยเร็ว โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสารสนเทศ และผลได้อีกประการหนึ่งก็คือเมื่อประชาชนได้รับความรู้ที่ถูกต้องมากขึ้น การแพร่หลายของสารสนเทศก็จะยิ่งประจายต่อ ๆ ไป โดยสื่อบุคคลซึ่งเป็นสื่อที่สำคัญในหมู่ที่แสวงหาสารสนเทศเกี่ยวกับกามโรค